

Titulació:	Grau en Història			Curs acadèmic	2021-2022
Assignatura:		Història Agrària			
Tipus		Bàsica ☐	Obligatòria ☒		Optativa ☐
ECTS:	6,0	Curs:	2n	Semestre:	2n
Idioma d'impartició		català	Altres idiomes:		Fonts i documents: CATALÀ, CASTELLÀ I ANGLÈS

Coordinador/a:	ENRIC VICEDO RIUS		Despatx:	2.14.1	
Departament:	Història		Tel.:	973 70 31 60	
Professors/les	Grup	Correu electrònic	Lloc	TUTORIES* Dia /hora	
Enric Vicedo Rius	únic	enric.vicedo@udl.cat	2.14.1	dijous i divendres d'11,15 a 12,15	

1. Informació complementària de l'assignatura

Entenem la Història Agrària com una matèria transversal que té per objecte analitzar les continuïtats i canvis en el món rural des d'una perspectiva integradora de les realitats socials, econòmiques, polítiques, institucionals i culturals. Donada la importància de l'agricultura i el món rural en el desenvolupament històric europeu s'analitzen les diverses etapes, principalment des de l'edat mitjana, destacant les transformacions que permeten comprendre el canvi històric i l'origen de la societat present.

2. Competències i objectius formatius

TAULA DE COHERÈNCIA

COMPETÈNCIES	OBJECTIUS FORMATIUS
Competències bàsiques i generals: CG1. Construir un coneixement racional i crític dels processos històrics que permeti comprendre el present i fer-lo comprensible als altres. CG5. Consolidar un coneixement bàsic dels principals fets i processos de canvi i continuïtat de la humanitat en una perspectiva diacrònica. Competències transversals: CT1 - Que els estudiants desenvolupin la capacitat de comprendre materials acadèmics, textos històrics, articles científics, audiovisuals i cartografia. Competències específiques: CE1. Capacitat per a comprendre els grans processos polítics, socials i econòmics de la història des d'una perspectiva sincrònica i diacrònica	Resultats d'aprenentatge: O 1. Conèixer les diverses etapes històriques en funció dels continguts que s'expressen. O 2. Comprendre les continuïtats i canvis en les relacions socials en el món rural. O3. Conèixer l'aportació de les societats i economies rurals en els canvis històrics. O4. Analitzar documentació històrica, contextualitzant adequadament. Per exemple, contractes, capbreus, altra documentació privada, documentació pública (cadastres, informes, etc.)
Lectura de les competències i dels objectius formatius des de la Història Agrària	
Coneixement de la història agrària de les diferents èpoques i territoris, de les desigualtats i heterogeneïtats socials i econòmiques, i el seu paper en l'evolució històrica.	Comprendre els canvis històrics de les societats agràries europees, interrelacionant els aspectes econòmics i socials amb els polítics, culturals i institucionals.
Coneixement dels problemes i mètodes en la recerca sobre la història del món rural.	Identificar i diferenciar els principals corrents dins la història agrària, les aportacions i les possibilitats de desenvolupament, tot incorporant les perspectives actuals més innovadores.
Coneixement de manera comparada de les diverses societats agràries al llarg del temps.	Copsar els trets fonamentals que defineixen una societat agrària i la diferencien d'altres. Identificar els avenços i els endarreriments de les diverses societats de manera comparada.
Coneixement i capacitat per utilitzar metodologies pròpies de la història, en especial les més emprades per l'estudi del món rural, a nivell econòmic, social i institucional.	Aplicar els principals mètodes d'anàlisi a l'estudi dels canvis històrics de les societats agràries europees.

TAULA D' ACTIVITATS FORMATIVES I DEDICACIONS HORÀRIES DE L'ALUMNE

Activitats formatives: • Lectura, reflexió i anàlisi dels materials de l'assignatura: textos, articles científics, obres d'art i mapes • Reflexió, discussió i exposició fonamentada en l'aula • Recerca, gestió, integració i interpretació de material escrit, audiovisual, cartogràfic o plàstic • Exposició escrita en forma d'assaig argumentatiu o ressenya • Reflexió i discussió sobre conceptes fonamentals • Treball de síntesi	Metodologies docents: • Debats i discussió en equip • Estudi de casos • Planificació, guia i acompanyament en l'elaboració i presentació de treballs i informes • Aprenentatge a partir de l'anàlisi i de la reflexió sobre materials docents, textos històrics, articles científics, audiovisuals i cartografia • Instrucció programada a través de materials docents i manuals • Aprenentatge cooperatiu a partir de les pràctiques i del treball de curs.
---	--

ACTIVITAT	CODIFICACIÓ / DESCRIPCIÓ / TIPOLOGIA TPD	O*	G*	HP*	HNP*
Classe magistral (M)		01 03	1	48	66
Seminaris (S)					
Pràctiques (P)	Tres activitats pràctiques	02 04	1	6	9
Treballs (T)	Treball de curs	02			15
Tutories (Tut)		02 04		2	
Altres (AA)					
Avaluació (AV)	Vegeu taula de mecanismes d'avaluació		1	4	
TOTAL	El total absolut sempre ha de sumar 187.5 h (7.5 ECTS) o 150 h (6 ECTS)			60	90

O: Objectiu. G: número de grups implicats en l'activitat. HP: hores presencials de l'alumne. HNP: hores no presencials de l'alumne.

TAULA DELS MECANISMES D'AVALUACIÓ

MECANISMES D'AVALUACIÓ	CODIFICACIÓ / DESCRIPCIÓ- CRITERIS / TIPOLOGIA TPD	OBSERVACIONS	O*	ACTIVITAT	%*
Assistència i participació (As)	AS	Participació a classe	01	Participació en les pràctiques, debats i altres iniciatives de l'alumnat o del professor.	10
Taller d'avaluació (TA) (Examen)	TA1	Avaluació objectius assolits. Vegeu horari oficial. Temes 5 a 7.	01 03	Examen escrit amb temes curts i/o comentaris de text.	25
Informe (In) / Treballs (T)	In1= Informe de la pràctica 1 In2= Informe de la pràctica 2 In3= Informe de la pràctica 3 La pràctica 4 no exigeix informe. Informes presentats en grups de dos	Pràctica 1. Els aspectes productius de la pràctica agrària. Agricultura de base orgànica i agricultura molt tecnificada. Pràctica 2. Pagesia, propietat, accés a la terra i distribució de la riquesa. Pràctica 3. El problema de l'alimentació humana. Pràctica 4. Pràctica d'arxiu.	04 04 04	In1, In2 i In3: 5% cadascun	15
Altres (A)	T = Treball en grups de dos				25
	A1= Examen parcial	Fixarem el dia durant la primera quinzena del curs. Temes 1 a 4.	01 03	Examen escrit amb temes curts i/o comentaris de text.	25
TOTAL					100

O: Objectiu. %: percentatge en la nota final. *Per tal de que les notes de cadascun dels conceptes TA1, T i A1 puntuïn en la nota final, cal que tinguin com a mínim un aprovat. En el cas dels informes de les tres pràctiques cal que la nota mitjana tingui un aprovat com a mínim.*

3. Continguts (temari) i Cronologia (Indiqueu de forma orientativa el temps que dedicareu a cada tema)

Tot i que el temari evidencia un recorregut cronològic de la matèria, el mètode comparatiu ens permetrà contrastar les realitats de diverses etapes històriques. Aquest mètode comparatiu és farà més intens en les pràctiques, ja que seran temàtiques i no cronològiques. Entre parèntesi el nombre de sessions previstes per tema i pràctiques.

Temes

- 1. Història agrària i alimentació humana. [3]**
 - a) Història agrària, història i ciència social.
 - b) Una perspectiva històrica.
 - c) Malthusianisme i antimalthusianisme.
- 2. Les bases materials de la producció en una economia orgànica: producció, productivitat i comercialització. [3]**
 - a) Sistemes d'obtenció d'aliments: del model pagès al model d'especialització.
 - b) L'ecosistema agrari de base orgànica. Funcionament intern i relacions externes.
- 3. Les relacions socials i econòmiques en una societat senyorial. [4]**
 - a) El ban i la renda senyorial.
 - b) L'organització de l'espai rural: terres senyorials, tinences pageses, emfiteusi i comunals.

Pràctica 1. Els aspectes productius de la pràctica agrària. Agricultures de base orgànica i agricultures molt tecnificades.
- 4. Les agricultures modernes. [4]**
 - a) El manteniment del sistema senyorial.
 - b) La segona servitud a Europa centreoriental.
 - c) La revolució agrària anglesa.
 - d) Les agricultures colonials i els intercanvis comercials desiguals.
- 5. Agricultura i revolució industrial. [6]**
 - a) El nou marc institucional liberal.
 - b) Recursos naturals, nivell tecnològic i explotacions agràries.
 - c) Contractació agrària i relacions socials a l'edat contemporània.

Pràctica 2. Pagesia, propietat, accés a la terra i distribució de la riquesa.
- 6. Famílies camperoles, diferenciació social i nivells de vida. [6]**
 - a) L'impacte de la crisi finisecular en les agricultures europees.
 - b) El creixement durant el primer terç del segle XX.
 - c) La crisi de l'agricultura tradicional a Espanya.
- 7. Agricultura, revolució verda, biotecnologia i subdesenvolupament. [3]**

Pràctica 3. El problema de l'alimentació humana.

Conclusions de l'assignatura [1]

Pràctiques

- Pràctica 1. Els aspectes productius de la pràctica agrària. Agricultures de base orgànica i agricultures molt tecnificades.
- Pràctica 2. PAGESIA, propietat, accés a la terra i distribució de la riquesa.
- Pràctica 3. El problema de l'alimentació humana.
- Pràctica 4. Pràctica d'arxiu.

Treball de curs

El treball de curs serà realitzat en grups de dos i s'haurà d'escollir d'entre els temes d'una llista que proposarà el professor. D'acord amb aquest es podrà fer un altre tema sempre que sigui un tema molt específic i que respongui a un interès molt concret de l'alumnat. La versió definitiva es lliurarà, com a màxim, el dia del taller d'avaluació final, segons calendari oficial.

No s'avaluarà cap treball que es presenti sense haver estat sota tutoria del professor.

Totes les pràctiques i treballs s'hauran de presentar en paper, i en pdf/doc/odt a "Activitats" de l'espai virtual per al control d'originalitat.

4. Bibliografia i recursos d'informació

LECTURES OBLIGATÒRIES

Generals:

- DE VRIES, J. (1979): *La economía de Europa en un período de crisis, 1600-1750*. Madrid: Cátedra. Capítol sobre l'agricultura.
- GARRABOU, R. (2010), "Sobre el desenvolupament del capitalisme agrari a la Catalunya contemporània", . V CONGRÉS DE LA ICEA 1907-2007, cent anys d' agricultura catalana, pp. 57-75, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- GARRIER, G.: "Las nuevas agriculturas", en P. LEON (1979): *Historia económica y social del mundo. 4. La dominación del capitalismo, 1840-1914*. Madrid: Zero-Zyx / Encuentro, pp.402-458.
- SOBOUL, A. (1992): "La tierra y los campesinos", en *La Francia de Napoleón*. Barcelona: Crítica, 1992, pp.135-171.

Problemes concrets:

- ALLEN, R. (2002): "Revolución en los campos. La reinterpretación de la Revolución Agrícola Inglesa", *Historia Agraria*, 26, pp. 13-32.
- BENITO, P. (2013), "De Labrousse a Sen. Modelos de causalidad y paradigmas interpretativos de las crisis alimentarias preindustriales", BENITO, P. (ed.), *Crisis alimentarias en la Edad Media. Modelos, explicaciones y representaciones*, pp. 15-32. Lleida: Editorial Milenio.
- BOSERUP, E.: "El impacto de la escasez y la abundancia en el desarrollo", a ROTBERG, R.I. & RABB, T.K. (1990, eds.): *El hambre en la historia*. Madrid: Siglo XXI, pp.205-231.
- BROWN, L.R. (1998): "La lluita per augmentar la productivitat dels conreus", a WORLDWATCH INSTITUTE / UNESCO DE CATALUNYA (1998): *L'estat del món*. Barcelona: Centre Unesco de Catalunya.
- DYER, C. (1998): "La historia de los niveles de vida en Inglaterra, 1200-1800. Problemas y enfoques", *Historia Agraria*, 16, pp.101-120.
- GARRABOU, R., PUJOL, J., COLOME, J. I E. SAGUER (1992), "La crisi finisecular i la recomposició del món rural a Catalunya", *Recerques*, 26: 107-132.

- GARRABOU, R. (2001): “Crecimiento agrario, atraso y marco institucional”, en A.A.V.V.: *El pozo de todos los males. Sobre el atraso en la agricultura española contemporánea*, pp. 215-243. Crítica: Barcelona.
- GARRABOU, R., PLANAS, J. i E. SAGUER (2001), “Aparcería y gestión de la gran propiedad rural en la Cataluña contemporánea”, Document de treball 2/2001 – UHE/UAB.
- GARRIDO, S., PLANAS, J. i A. SABIO (2006), Asociacionismo y cooperativismo agrario: España en el contexto europeo”, *Historia Agraria*, 40: 609-619.
- GONZÁLEZ DE MOLINA, M. (2003): “Crecimiento agrario y medio ambiente a las puertas del siglo XXI”, *Revista de Historia Actual*, vol.1, nº 1, pp.47-65.
- HILTON, R. H. (1978): “El campesinado como clase”, a *Estudis d'Història Agrària*, 1, pp. 27-37. Barcelona.
- HOWKINS, A. (1992): “La Gran Depressió a l'agricultura anglesa”, a *Recerques*, 26, pp. 71-88.
- KRAUSMANN, F. (2006): “Una perspectiva biofísica del cambio agrícola en Austria: dos sistemas agrarios en las décadas de 1830 y 1990”, *Historia Agraria*, 40, pp.501-530.
- NAREDO, J.M. (1996): “Crisis de la sociedad agraria tradicional”, en *La evolución de la agricultura en España (1940-1990)*: Granada: Publicaciones de la Universidad de Granada, pp.115-159.
- PUJOL, J. (1998): “La difusión de los abonos minerales y químicos hasta 1936: El caso español en el contexto europeo”, *Historia Agraria*, 15, pàg. 143-182.
- SERRA, E. (1983): “Notes sobre els orígens i l'evolució de l'emfiteusi a Catalunya”, a *Estudis d'Història Agrària*, nº 7, pp. 127-138. Barcelona.
- SIMPSON, J. (1997): “Conclusión: El cambio agrícola español en el contexto europeo”, a SIMPSON, J. (1997): *La agricultura española (1765-1965): la larga siesta*, pp. 351-370. Madrid: Alianza Editorial.
- TXAIANOV, A. C. (1974): *La organización de la unidad económica campesina* (capítulo 7). Buenos Aires: Nueva Visión.

REVISTES

Només hem posat l'enllaç d'algunes revistes. Directament per les de lliure accés o a través de la web de la Biblioteca de la UdL podeu accedir a les disponibles pels membres de la nostra universitat.

1. Revistes d'Història Agrària.

Agricultural History

Agricultural History Review

Agua y Territorio

<https://revistaselectronicas.ujaen.es/index.php/atma/issue/archive>

Estudis d'Història Agrària

<https://www.raco.cat/index.php/EHA/issue/archive>

Études Rurales

Journal of Peasant Studies

Journal of Rural Studies

Histoire et Sociétés Rurales

Historia Agraria

<http://www.historiaagraria.com/es/>

Rural History

2. Revistes d'història que inclouen treballs d'Història Agrària.

Agricultura y Sociedad

Annales

Economic History Review

Investigaciones de Historia Económica
Past and Present
Recerques
Revista de Historia Económica

WEBS

SOCIEDAD ESPAÑOLA DE HISTORIA AGRARIA

<http://www.seha.info/>

WEB HISTÒRIA AGRÀRIA [E. Vicedo]

<http://web.udl.es/usuaris/c4083907/Agraria/HA-index.html>

CONGRESSOS SOBRE HISTÒRIA RURAL

Congressos sobre Sistemes agraris, organització social i poder local

<http://www.sistemasagraris.udl.cat/>

Actes publicades per l'Institut d'Estudis Ilerdencs.

Comunicacions XIII Congrés d'Història Agrària [Lleida, maig 2011]

http://www.seha.info/2_2011_sesiones.asp

PORTALS

Racó català

<http://www.raco.cat/index.php/raco>

Dialnet

<http://dialnet.unirioja.es/>

Repositori UdL

<http://repositori.udl.cat/discover?query=>

COL·LECCIONS

Monografías de la SEHA

<http://seha.info/es/PUBLICACIONES/MONOGRAFIAS/>

Biblioteca d'Història Rural

<https://www.udg.edu/ca/grupsrecerca/Societats-Rurals/Biblioteca-dHistoria-Rural>

Història de la propietat.

<http://www.historiaproiedad.com/ant.asp>

BIBLIOGRAFIA GENERAL

ABEL, W. (1973): *Crises agraires en Europe (XIIIe.-XXe. siècle)*. París: Flammarion. Traducció castellana del FCE, México.

ALEGRE, C. (1997): *Historia de la alimentación mediterránea*. Madrid: Editorial Complutense.

ALFONSO, I. (2008), *La historia rural de las sociedades medievales europeas*. València: PUV.

- ALLEN, R. C. (2004): *Revolución en los campos. La reinterpretación de la revolución agrícola inglesa*, Monografías de Historia Rural, SEHA. Zaragoza: Prensas Universitarias de Zaragoza.
- ANES, G. (1970): *Las crisis agrarias en la España Moderna*. Madrid: Taurus.
- AURENCHE, OLIVIER (2003): *El Origen del neolítico en el Próximo Oriente : el paraíso perdido*; Barcelona : Ariel.
- BAIROCH, P. (1999): *L'agriculture des pays développés 1800 à nos jours. Production, productivité, rendements*. París: Ed. Económica.
- BEVILACQUA, P. (1989-1991): *Storia dell'Agricoltura italiana in età contemporanea*. Venècia: Marsilio. 3vs.
- BLOCH, M. (1978): *La historia rural francesa: caracteres originales*. Barcelona: Crítica.
- BOSERUP, E. (1984): *Población y cambio tecnológico. Estudio de las tendencias a largo plazo*. Barcelona: Crítica.
- CARMAGNANI, M. & GORDILLO, G. (2000): *Desarrollo social y cambios productivos en el mundo rural europeo*. México: Fondo de Cultura Económica..
- CARMONA, J. i J. SIMPSON (2003): *El laberinto de la agricultura española. Instituciones, contratos y organización entre 1850 y 1936*, Monografías de Historia Rural, SEHA. Zaragoza: Prensas Universitarias de Zaragoza.
- CIPOLLA, C. M. (1979-1982), *Historia Económica de Europa*, 6 vs.. Barcelona: Ariel.
- CLARKE, S. H. (1994), *Regulation and the revolution in United States farm productivity*. Cambridge University Press.
- CONGOST, R., JOVER, G. I G. BIAGIOLI (eds., 2003): *L'organització de l'espai rural a l'Europa mediterrània. Masos, possessions, poderi*. Girona: CCG edicions.
- CROSBY, A. W. (1988): *Imperialismo ecológico. La expansión biológica de Europa, 900-1900*. Barcelona: Crítica.
- DERRY, T.K., i WILLIAMS, T.I. (1977): *Historia de la tecnología, I, Desde la antigüedad hasta 1750*, 1 v.; *II. Desde 1750 hasta 1900*, 2 vols. Madrid: Siglo XXI.
- DIOS, SALUSTIANO DE (1999, coord.): *Historia de la propiedad en España. Siglos XV a XX*. Madrid: Colegio de Registradores de la Propiedad y Mercantiles de España. Centro de Estudios Registrales.
- DIVERSOS AUTORS (1986): *Terra, treball i propietat*. Barcelona: Crítica.
- DIVERSOS AUTORS (1985): *Historia agraria de la España contemporánea*. 3 vols. Barcelona: Crítica.
- DIVERSOS AUTORS. (1987): *Estructuras y regímenes de tenencia de la tierra en España*. Madrid: MAPA.
- DIVERSOS AUTORS. (2002): *Agricultures mediterrànies contemporànies*, Estudis d'Història Agrària, 15.
- DIVERSOS AUTORS (2004-2005): *Història Agrària dels Països Catalans*. Barcelona: Fundació Catalana per a la Recerca / Publicacions de les universitats catalanes.
- DOUWE van der PLOEG (2010) : *Nuevos campesinos. Campesinos e imperios alimentarios*. Barcelona : Icaria.
- DUBY, G. i A. WALLON (1975-195, dirs.), *Histoire de la France rurale*. Paris: Seuil.
- DUBY, G. i WALLON, A. (dir., 1975-1977): *Histoire de la France Rurale*, 4 vs. París: Seuil. 4 vs.
- ETXEZARRETA, M. (1979, ed.): *La evolución del campesinado. La agricultura en el desarrollo capitalista*. Madrid: Servicio de Publicaciones Agrarias.
- EVANS, L. T. (1993): *Crop Evolution, Adaptation and Yield*. Cambridge: Cambridge University Press.
- EVANS, L.T. (1998): *Feeding the Ten Billion. Plants and Population Growth*. Cambridge U. P.
- FEDERICO, G. (2005): *Feeding the World. An economic history of agriculture, 1800-2000*. Princeton: Princeton University Press. Traduïda com *Breve historia económica de la agricultura*. Prensas Universitarias de Zaragoza – SEHA (2011).
- FEDERICO, G. (2011): *Breve historia económica de la agricultura*. SEHA-PUZ-IFC, Zaragoza.
- FLOUD, R., FOGEL, R.W., HARRIS, B. i S. CH. HONG (eds.), *Health, Mortality And The Standard Of Living In Europe And North America Since 1700*, Edward Elgar Publishing, 2014.
- FOSSIER (1985): *Historia del campesinado en el Occidente medieval*, Barcelona: Crítica.

- GARCÍA SANZ, A., JIMÉNEZ BLANCO, J.I. i GARRABOU, R. (eds., 1985-1986): *Historia agraria de la España contemporánea*. Barcelona: Crítica.
- GARDNER, B. L. (2002): *American Agriculture in the Twentieth Century*. Harvard University Press.
- GARRABOU, R. i NAREDO, J. M. (eds, 1996): *La fertilización en los sistemas agrarios. Una perspectiva histórica*. Madrid: Fundación Argentaria / Visor (distribuciones, s.a.).
- GARRABOU, R. i NAREDO, J. M. (eds, 1999): *El agua en los sistemas agrarios. Una perspectiva histórica*. Madrid: Fundación Argentaria / Visor (distribuciones, s.a.).
- GARRABOU, R. y J. M. NAREDO (2008): *El paisaje en perspectiva histórica. Formación y transformación del paisaje en el mundo mediterráneo*. Prensas Universitarias de Zaragoza. Coedició amb la Sociedad Española de Historia Agraria (SEHA).
- GARRABOU, R., ed. (1988): *La crisis agraria de fines del siglo XIX*. Barcelona: Crítica.
- GARRABOU, R., ed. (1992): *Propiedad y explotación campesina en la España Contemporánea*. Madrid: MAPA.
- GARRABOU SEGURA, R. i GONZÁLEZ DE MOLINA, M. (eds., 2010), *La reposición de la fertilidad en los sistemas agrarios tradicionales*, Icària, Barcelona.
- GONZALEZ DE MOLINA, M. & SEVILLA GUZMAN, E. (1993): *Ecología, campesinado e historia*. Madrid: Ediciones de La Piqueta.
- GRIGG, D. (1992): *The Transformation of Agriculture in the West*, Oxford. Oxford: University Press.
- HURT, R. DOUGLAS (1994): *American agriculture: a brief history*. Ames, Iowa: Iowa State University Press.
- LIVI BACCI, M. (1988): *Ensayo sobre la historia demográfica europea. Población y alimentación en Europa*. Barcelona: Ariel.
- LIVI BACCI, M. (1999): *Historia de la población europea*. Barcelona, Crítica.
- LUELMO, J. (1975): *Historia de la agricultura en Europa y América*. Madrid: Istmo.
- MAROTO, J. V. (1998): *Historia de la agronomía*. Madrid: Mundi-Prensa.
- MARTÍNEZ CARRIÓN, J.M., (2002, ed.): *El nivel de vida en la España rural, siglos XVIII-XX*. Alacant: Publicaciones de la Universidad de Alicante.
- MAZURIÉ DE KEROUALIN, KAROLINE (2007): *El Origen del Neolítico en Europa: agricultores, cazadores y pastores*; Barcelona: Ariel.
- MILLET, S. (1951, reedició 2001), *Història de l'agricultura espanyola durant els segles XIX i XX*. Lleida: Pagès editors.
- MORILLA CRITZ, J., GÓMEZ-PANTOJA, J., CRESSIER, P. (1997, eds.): *Impactos exteriores sobre el mundo rural mediterráneo*. Madrid: MAPA.
- ORTEGA, M. T. (2015), *Jornaleras, campesinas y agricultoras: La historia agraria desde una perspectiva de genero*. Prensas universitarias de Zaragoza.
- PÉREZ PICAZO, M. T. i LEMEUNIER, G. (eds., 1990): *Agua y modo de producción*. Barcelona: Crítica.
- PONTING, C., (1993): *A green history of the world*. New York: Penguin Books. Hi ha traducció castellana.
- PUJOL, J., GONZÁLEZ DE MOLINA, M., FERNÁNDEZ PRIETO, L., GALLEGU, D. i GARRABOU, R. (2001), *El pozo de todos los males. Sobre el atraso en la agricultura española contemporánea*. Barcelona: Crítica.
- ROBLEDO, R. (1993): *Economistas y reformadores españoles: La cuestión agraria (1760-1935)*. Madrid: MAPA.
- ROBLEDO, R. (ed., 2010), *Sombras del progreso. Las huellas de la historia agraria*. Ramón Garrabou. Barcelona: Crítica.
- RÖSENER, W. (1990): *Los campesinos en la Edad Media*. Barcelona: Crítica.
- ROTBERG, R. I. i RABB, T. K., (comps., 1990): *El hambre en la historia*. Madrid: Siglo XXI.
- SCOTT, N. (1946): *A history of agriculture*. New York: F.S. Crofts and Co.
- SEBASTIÁN AMARILLA, J.A. I R. URIARTE AYO (eds., 2003): *Historia y economía del bosque en la Europa del Sur (siglos XVIII-XX): Monografías de Historia Rural*, SEHA. Zaragoza: Prensas Universitarias de Zaragoza.
- SHANIN, T. (ed., 1979): *Campesinos y sociedades campesinas*. México: FCE.
- SIMMONDS, N. W. (ed., 1976): *Evolution of Crop Plants*. London: Longman.
- SLICHER van BATH, B.H. (1974): *Historia agraria de Europa occidental (500-1850)*. Barcelona: Península.
- THIRSK, J. (ed., 1990): *Chapters from The Agrarian History of England and Wales*, 5 vs. Cambridge: Cambridge U.P.

- VAN DER PLOEG, JAN DOUWE (2010), *Nuevos campesinos. Campesinos e Imperios alimentarios*. Barcelona: Icaria.
- VASEY, D.E. (1992): *An ecological history of agriculture, 10.000 b.C. - a.d. 10.000*. Ames: Iowa State U.P.
- VICEDO-RIUS, E. (2005), *Fonts per a l'estudi de la història agrària contemporània*, Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs
- VILAR, P. (1966): *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, v. 3. Barcelona: Edicions 62.
- WILLIAMS, T. I. (1987): *Historia de la tecnología. Desde 1900 hasta 1950*, 2 vols. Madrid: Siglo XXI.